

Αντί
5/7/75

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Του Νίκου Γρηγορίου

Βασικό χαρακτηριστικό της μεταδικτατορικής πορείας της χώρας, αποτελεί η επίδραση του χαρακτήρα της μεταβολής της 23ης Ιούλη και των μεθοδεύσεων που τη στερέωσαν και την ολοκλήρωσαν, στη διαμόρφωση όλων των επόμενων φάσεων της πολιτικής ζωής. Πέρα από το πρωταρχικό «μπλοκάρισμα», που δημιούργησε η κοινή – αν και όχι πάντα ξεκάθαρα όμολογημένη-συνείδηση της παράδοσης της εξουσίας και όχι της ανατροπής της χούντας, μεγαλύτερο ρόλο στη νόθευση των πολιτικών πραγμάτων έπαιξε η πρόωγη κήρυξη των εκλογών.

Στη βαριά κληρονομιά μιάς αστυνόμευμένης και προβληματικής δημοκρατίας, προστέθηκε η σιωπή της 7ετίας. Η μη ανάπτυξη ενός μαζικού αντιστασιακού κινήματος στη δικτατορία που θα έδινε μια απάντηση στο πρόβλημα του φορέα άμεσως μετά τη μεταπολίτευση, ήταν ένας από τους παράγοντες που επέτρεψαν την αναβίωση των παλιών σχημάτων και κομμάτων της 'Αριστεράς.

Η πρόωγη κήρυξη των εκλογών ήταν ο δεύτερος παράγοντας, που δεν επέτρεψε αυτή η αναβίωση των τίτλων να αποκτήσει ουσιαστικό περιεχόμενο. Έτσι, τα δύο Κ. Κ. δεν είχαν τη δυνατότητα –πέρα από τους έγγενείς λόγους– να επέμβουν δυναμικά και πρωτοπόρα στη νέα κοινωνική πραγματικότητα, αλλά εξαναγκάστηκαν να διεκδικήσουν τον κοινωνικό χώρο ανταγωνιζόμενα για την ιστορικότητα του τίτλου του Κ. Κ. Ε.

Αλλά το πρόβλημα δεν ήταν μόνο πρόβλημα των κομματικών φορέων. Ήταν και πρόβλημα πολιτικής έκφρασης μεγάλων κοινωνικών στρωμάτων, που είτε δημιουργήθηκαν στην έφταετία, είτε ριζοσπαστικοποιήθηκαν μέσα από την αντιλαϊκή πολιτική και τον καταναγκασμό της χούντας.

Η πρόωγη κίνηση της εκλογικής διαδικασίας δεν επέτρεψε τη δημιουργική ζύμωση, την κριτική και τη συμμετοχή αυτών των στρωμάτων στις διεργασίες ένταξης σε φορείς σύστοιχους με τις κοινωνικές τους ανάγκες, αλλά συσπείρωσε κατ' ανάγκην το λαό κάτω από παλιές ταμπέλες και προγράμματα.

Αποτέλεσμα όλης αυτής της αντικειμενικής εμπλοκής των παραδοσιακών φορέων της 'Αριστεράς, αλλά και των κοινωνικών δυνάμεων, υπήρξε η σε ένα βαθμό αναντιστοιχία κοινωνικών δυνάμεων και κομματικών φορέων, και η ύπαρξη ενός πολιτικού κενού.

Σ' αυτό το κενό και στην κάλυψη αυτής της αναντιστοιχίας, φαινόταν ότι στόχευε τότε ο κ. Α. Παπανδρέου, όταν εξήγγειλε την 3η του Σεπτεμβρίου του 1974 τις ιδρυτικές αρχές του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος.

Η αντιϊμπεριαλιστική-αντιμονοπωλιακή πλατφόρμα της 3ης του Σεπτεμβρίου, η πρόταση για ένα Κίνημα αρχών, με δημοκρατικές διαδικασίες «από τη βάση ως την κορυφή», φάνηκε να εκφράζει ένα τμήμα της μικροαστικής τάξης, των νέων μεσαίων στρωμάτων της πόλης και της διάνοησης. Όπως έδειξαν και τα εκλογικά αποτελέσματα, απήχηση βρήκε επίσης και σε κομμάτια της αγροτιάς, ιδιαίτερα φτωχών περιοχών.

Σημείο-κλειδί, όμως, όπως αποδείχτηκε τελικά, αποτελούσε ότι το ΠΑ. ΣΟ. Κ., παρά τις σοσιαλιστικές του εξαγγελίες, λειτουργήσει περισσότερο σαν λαϊκός, παρά σαν σοσιαλιστικός πόλος έλξης, που ισοδύναμη, αν όχι περισσότερη, σημασία από το σοσιαλιστικό ιδεώδες είχε ο ρόλος του χαρισματικού ηγέτη.

Για να προχωρήσει λοιπόν στην κατάκτηση της σοσιαλιστικής συνείδησης από μέρους των μελών του, όφειλε κατ' αρχήν να αποπροσωποποιήσει και να αντικειμενοποιήσει τις εσωτερικές διαδικασίες λειτουργίας του. Ταυτόχρονα, επιβαλλόταν να επέμβει δραστήρια στους κοινωνικούς αγώνες των εργαζομένων, για να συνδεθεί με τα προβλήματα και τις ανάγκες του λαού.

Το πρώτο, η αποπροσωποποίηση, προϋπέθετε την τήρηση της έσωκομματικής δημοκρατίας, τη συλλογικότητα των όργων και τη δεσμευτική ένταξη του ίδιου του κ. Παπανδρέου σ' αυτά τα συλλογικά όργανα, καθώς και συνειδητή καθοδήγηση προς αυτή την κατεύθυνση. Για το δεύτερο, αναγκαία ήταν μια αντίληψη εξωκοινοβουλευτικής δράσης, καθώς και η δυνατότητα της βάσης να μετέχει υπεύθυνα στη χάραξη της πολιτικής του Κινήματος.

Η κρίση που ξέσπασε πρόσφατα στο Π.Α.Σ.Ο.Κ., που φάνηκε να περιστρέφεται κυρίως γύρω από θέματα διαδικασιών, με άξονα το αίτημα της έσωκομματικής δημοκρατίας και της συλλογικής λειτουργίας των οργάνων, έχει στην πραγματικότητα τη ρίζα της στην αργή, αλλά σταθερή μεταβολή του σοσιαλιστικού κινήματος αρχών, σ' ένα άρχοντο, άστοχο τύπου, κόμμα. Αυτή η μεταβολή, αποτελεί έκφραση και της συνειδητής, καθώς φαίνεται, για το αυτό προσπάθειας του κ. Α. Π., και της όριακής δυνατότητας των μικροαστών, κάτω από την έλλειψη καθοδήγησης και αντικειμενικών διαδικασιών λειτουργίας, να ξεπεράσουν το φράγμα της ταξικής τους θέσης και της άστοχης ιδεολογίας και να συνειδητοποιηθούν σοσιαλιστικά.

Ας προσέξουμε την πολλαπλή σημασία και το ρόλο της τέταρτης βασικής αρχής του ΠΑΣΟΚ, της δημοκρατικής διαδικασίας. Το ΠΑΣΟΚ συνιδρύθηκε από πολιτικές οργανώσεις και στελεχώθηκε από πρόσωπα διάφορης ιδεολογικής και πολιτικής καταγωγής. Η κοινωνική του σύνθεση, ταυτόχρονα, όσο και οι κοινωνικές τάξεις που συμφέροντά τους φιλοδοξούσε να εκπράξει, δεν είναι ομοιογενείς, ώστε να μην αποκλείονται, ως ένα βαθμό, οι αντιθέσεις. Η δημοκρατική διαδικασία ήταν ο μόνος τρόπος και να αποκτηθεί η ιδεολογική ομοιογένεια μέσα από την τριβή και διαλεκτική αντιπαράθεση των απόψεων, όσο και να λυθούν οι αντιθέσεις, μέσα από την κοινή πάλη και τη συμμετοχή στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων.

Παράλληλα, η δημοκρατική διαδικασία ήταν μια κατοχύρωση ότι θα αποφεύγονταν η δημιουργία γραφειοκρατικών δμάδων, και ότι η ηγεσία θα βρισκόταν πάντοτε υπό τον έλεγχο της βάσης.

Μ' αυτές τις εξαγγελίες ξεκίνησε η δημιουργία του ΠΑΣΟΚ. Και απ' ό,τι είναι γνωστό, έντυπιακή υπήρξε η συμμετοχή και

Του ΠΑΝΝΗ

ή ποιότητα της προσφοράς των μελών του στην πρώτη φάση του Κινήματος, με την αυτοοργάνωση στις ομάδες πρωτοβουλίας. Η εκλογική μάχη, παρ' όλο που φαίνεται να υποτιμάται από τους επίσημους κύκλους του Κινήματος, ήταν μια από τις ζωτανότερες και μεστότερες σε εμπειρίες φάσεις του. Η υπόδειξη των υποψηφίων βουλευτών, η οργάνωση και διεξαγωγή του προεκλογικού αγώνα, η ανάγκη εξειδίκευσης των θέσεων της κατά περίπτωση, υπήρξε σοβαρό βήμα, για τη συνοχή της οργάνωσης, και το δέσιμο των μελών με τις αρχές της.

Η εκλογική μάχη είχε όμως και την άλλη όψη της. Παρ' όλο που η Κ. Ε., το ανώτερο όργανο του Κινήματος, βρισκόταν ήδη σε πλήρη λειτουργία από τις αρχές του 'Οκτώβρη, δεν είχε καμιά συμμετοχή στη χάραξη της εκλογικής τακτικής, που ήταν προσωπική επιλογή του κ. Α. Π. και στενής ομάδας συνεργατών του. Έτσι, από τότε εκφράστηκε η πρώτη διάσταση μεταξύ διακηρύξεων και πραγματικότητας, και η αντίληψη του κ. Α. Π. για τα συλλογικά όργανα και τα όρια των αρμοδιοτήτων τους.

Η μη λειτουργία της Κ. Ε. σαν ανώτερου συλλογικού οργάνου, είχε πολλαπλές εκφυλιστικές επιπτώσεις στο Κίνημα. Η πιο βασική, ότι δεν μπορούσε δηλ. να επιτελέσει τον καθοδηγητικό της ρόλο, είχε μια δεύτερη, πολύ σοβαρότερη όψη: ότι μ' αυτόν τον τρόπο, η αυθεντική πολιτική έκφραση του Κινήματος ήταν η παρουσία του κ. Α. Π. στη Βουλή. Έτσι, μεταφέρθηκε το κέντρο βάρους των δραστηριοτήτων του Κινήματος από την εξωκοινοβουλευτική δράση στο θέαμα του Κοινοβουλίου, μεταφορά που ανέστειλε κατά πολύ όλες τις διαδικασίες απόρριψης των άστικων πολιτικών κατηγοριών και προτύπων, που είχαν αρχίσει να αναπτύσσονται στην οργανωμένη βάση του Κινήματος.

Ταυτόχρονα, ένδυναμώνονταν μ' αυτό τον τρόπο το συνειρμικό σφυροκόπημα του προεκλογικού συνθήματος «'Ανδρέας-ΠΑΣΟΚ», ώστε όλο και περισσότερο η νομιμότητα του ΠΑΣΟΚ να μην αντίκειται στη συνείδηση του μικροαστού από τις αρχές της 3ης του Σεπτεμβρίου, αλλά από το πρόσωπο του χαρισματικού ηγέτη.

Σε περίοδο που μεσουρανούσε η όθνη της τηλεόρασης, καταβλήθηκε μια προσπάθεια στην Κ. Ε. να αποκτήσει λειτουργικότητα και περιεχόμενο, με την ψήφιση έσωτερικού κανονισμού λειτουργίας της, που πρόβλεπε και την εκλογή από την ίδια του Εκτελεστικού Γραφείου. 10 ημέρες πριν τη σύγκλησή της, ο κ. Α. Π., με μια ενέργεια πρωτοφανή στην ιστορία των άριστων κομμάτων, διέλυσε την Κ. Ε., λέγοντας ότι στους κόλπους της είχε αναπτυχθεί «φραξιονισμός και έλιτισμός», κατηγορίες που μέχρι σήμερα μένουν αναπόδεικτες.

Ταυτόχρονα, κήρυξε το Προσυνέδριο, για την εκλογή νέας Κ. Ε. Η διαδικασία του Προσυνεδρίου είχε όλα τα χαρακτηριστικά του τύπου των σχέσεων που επρόκειτο να επικρατήσουν στο Κίνημα. Η έλλειψη κάθε είδους τεκμηρίωσης της αναγκαιότητας αυτής της ενέργειας, καθώς και η αποφυγή κάθε ιδεολογικής και πολιτικής ζύμωσης για την εκλογή, έπεφύλασαν στη βάση έναν παθητικό ρόλο επικύρωσης πράξεων, που ο μόνος εμφανής λόγος υποστήριξής τους θα ήταν η επιθυμία του κ. Α. Π. να υποστηριχθούν.

Παρ' όλη τη συγκλίνουσα για την εξυπηρέτηση αυτής της σκοπιμότητας μεθόδευση του Προσυνεδρίου (διορισμένο Προεδρείο, μονομερείς εισηγήσεις, απαγόρευση κάθε συζήτησης και παρουσίας αντίθετης άποψης) η βάση δεν παγιδεύτηκε. Στη νέα, εκλεγμένη Κ. Ε., βρέθηκαν πολλά μέλη που ήταν γνωστή η προσηλυτική τους στις αρχές της 3ης του Σεπτεμβρίου, την έσωκομματική δημοκρατία και τη συλλογική λειτουργία των οργάνων.

Από πλευράς Α. Π. και της ομάδας που τον περιβάλλει,

μέσω του Προσυνεδρίου επιδιώκεται η μεταβολή βασικών όρων λειτουργίας του Κινήματος, και μπαίνουν οι βάσεις ανάπτυξης μιας αρχής υπεράνω οργάνων, του κ. Α. Π. 'Ο κ. Α. Π. πράγματι δεν θέτει υποψηφιότητα στο Προσυνέδριο και παραμένει Πρόεδρος του Κινήματος. 'Οχι Πρόεδρος της Κ. Ε., αλλά ανώτερο και παράλληλο όργανο.

Σε επίπεδο αρχών λειτουργίας, τη δημοκρατική διαδικασία «από τη βάση ως την κορυφή», αντικατέστησε ένας γραφειοκρατικός συγκεντρωτισμός. Με αλληπαλλήλους διορισμούς, τα κεντρικά όργανα του Κινήματος υποκαθίστανται από τη γραφειοκρατική ομάδα, που κοινός παρονομαστής της είναι η προσίωση στο πρόσωπο του αρχηγού.

Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν, σε επίπεδο κορυφής, να εξακολουθεί ο κ. Α. Π. να αποτελεί το μοναδικό διαχειριστή των πολιτικών επιλογών του Κινήματος. Σε επίπεδο λειτουργίας, να υποκατασταθεί η έσωκομματική δημοκρατία από το σχήμα διευθύνοντες-εκτελεστές. Να αντικατασταθεί η διαδικασία κατ'εξουσιοδότησης συνείδησης από τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και τη διαλεκτική αντιπαράθεση των απόψεων με την αποδοχή μιας ορισμένης «καθοδήγησης».

Αν και όλα αυτά μπορούσαν να θέσουν ήδη σε άμφισβήτηση την ύπαρξη Κινήματος αρχών και απειλούσαν να διαστρέψουν το σοσιαλιστικό χαρακτήρα και την προοπτική του, η μεγαλύτερη και άξεπέραστη, όπως αποδείχτηκε, απειλή κρυβόταν στην προσωποποίηση των αντιθέσεων. Έπειδή καμιά ιδεολογική ή πολιτική τεκμηρίωση δεν μπορούσε να στηρίξει αυτό το διοικητικό συγκεντρωτισμό, κάθε αντίπαλη άποψη, έστω και στηριγμένη στην 3η του Σεπτεμβρίου, δεν αντιμετωπίζεται καθ' έαυτήν, αλλά στο κατά πόσο, άμφισβητώντας την ορθότητα και τη συνέπεια αυτών των επιλογών, προσβάλλει το κύρος του Προέδρου.

Προϊόν της ιδεολογικής και πολιτικής γυμνότητας αυτών των θέσεων, ριζικά αντίθετων στις ιδρυτικές διακηρύξεις, υπήρξε η διαστρέβλωση και κατασυκοφάντηση των αντιθέσεων. Η «λύση» τους επιχειρήθηκε διοικητικά και γραφειοκρατικά και άρχισε μια άλυσίδα προγραφών από τη νεολαία, που προχώρησε στα 11 μέλη της Κ. Ε. Το από τον κ. Α. Π. διορισμένο Ε. Γ., ενώ ανακοινώνει ότι πρόκειται για πολιτική διάσπαση, δεν αναφέρει ούτε λέξη για το περιεχόμενό της, αλλά την τεκμηριώνει λέγοντας ότι πρόκειται για «φραξιονιστές», γεγονός για το οποίο πάλι δεν φέρνει καμιά απόδειξη...

Η αντίδραση της βάσης, που, βαθιά ανήσυχη, αρνείται να νομιμοποιήσει τις πραξικοπηματικές ενέργειες του Ε. Γ., αναγκάζει τον κ. Α. Π. να προχωρήσει σ' έναν κλασικό, όσο και επικίνδυνο χειρισμό. Προσπαθώντας δηλ. να αποτρέψει τη διάσπαση, τη βαθαίνει ο ίδιος, για να καλέσει άμέσως μετά σε διαδικασίες ενότητας. Έτσι, υποχρεώνει ένα τμήμα της Κ. Ε. σε παραίτηση, καταργεί το υπόλοιπο, προσπαθώντας να παρουσιάσει την κρίση σαν κρίση κορυφής, για τη λύση της οποίας προσφεύγει στη βάση. Προσπαθεί να μεταθέσει το πρόβλημα, που είναι πρόβλημα δομών και λειτουργίας, και να αποφύγει την κριτική της βάσης, παγιδεύοντάς την σε άμφιβολες διαδικασίες εκλογής.

Την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές δεν είναι καθόλου σίγουρη η επιτυχία του ελιγμού. Αλλά και αν πρόσκαιρα πετύχει, αναπόφευκτη και σύντομη είναι για μās η επόμενη κρίση. Γιατί το αρχηγικό κόμμα του κ. Παπανδρέου είναι αναντίστοιχο με τις κοινωνικές δυνάμεις που προσπάθησε να εκφράσει και που έκεινες ένωσαν «δυνάμει» να εκφράζονται στη Διακήρυξη της 3ης του Σεπτεμβρίου.

Νίκος Γρηγορίου